

NAPRETKOVA *POVIJEST BOSNE I HERCEGOVINE*

Obnovljeno kulturno društvo Napredak objelodanilo je u Sarajevu 1991. *reprint* izdanje poznate knjige *Povijest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.* knjiga I, Sarajevo 1942. Knjigu su napisali: dr. Krunoslav Draganović, dr. Ljubo Karaman, dr. Oton Knežević, dr. Antun Mayer, dr. Vinko Mikolji, Marko Perojević, prof. Ivan Renđeo, dr. Ferdo Šišić, dr. Mate Tentor, dr. Čiro Truhelka, dr. Miroslav Vanino i prof. Vladimir Vrana - poznati i priznati znanstveni radnici prve polovice 20. stoljeća, a neki od njih su živjeli i stvarali, uglavnom u inozemstvu, i u drugoj polovici toga stoljeća. Zbog tolikog broja autora ta je knjiga u historiografiji najčešće citirana pod naslovom *Napretkova Povijest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine*. Potrebno je odmah upozoriti da je ta knjiga u bivšoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji bila poprilično u "prikrajku", jer je izdana 1942, jer ju je izdalo Hrvatsko društvo Napredak, jer su joj autori Hrvati i jer u naslovu ima odrednicu "hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine". Ovo potonje je valjda bilo i razlogom da su priređivači *reprint* izdanja te knjige u samom naslovu izbacili "hrvatskih zemalja", što je pak začuđujuće jer se prilikom *reprint* izdanja ne odstupuje od naslova, ili bilo kojeg dijela knjige koju se ponovno izdaje, tim više što nijedan od autora knjige više nije živ pa nije mogao dati svoj pristanak. Taj izostavak je vjerojatno nametnuti kompleks ili strah koji je ostao i koji je pisutan kod članova obnovljenog Napretka. Dovoljno je spomenuti da je Napredak obnovljen u još tada postojećem (doduše već umirućem) političkom sustavu koji je i nametnuo te komplekse. Naime vrijeme *reprint* izdanja knjige o kojoj je riječ jest početak agresivnog rata na Hrvatsku od strane Srbije, dok je Bosna i donekle Hercegovina u isto to vrijeme u čvrstoj šaci srpske Jugoslavenske narodne armije. Povijest se te *Povijesti* dakle dvaput poigrala sa sudbinom kapitalnog djela povijesti Bosne i Hercegovine za razdoblje do godine 1463.

Prvo je njezino izdanje izašlo tijekom II. svjetskog rata, a sada evo drugo u vrijeme početka agresije na Hrvatsku i pripreme krvavog rata u Bosni i Hercegovini.

"Jedan naraštaj odlazi, drugi dolazi, a zemlja uvijek ostaje (Knjiga Prop. 1,4)" moto je predgovora u drugom izdanju prikazivane knjige koja u polstoljetnoj tradiciji ima analogno značenje toga mota. Naime, ona "doživi" tri različite države, a njezina znanstvena dostignuća ostaše skoro nepromijenjena. To je oznaka historijskih djela koja su pisana na temelju izvora i koja su pisali autori nepristrano, makar su bili ograničeni i ograničavani povijesnim ograničenjima, kao što je u našem slučaju rat i ideologija. Ta je knjiga o našem sudu jedna od solidnijih povijesti srednjovjekovne Bosne i Huma, ne niječući time vrijednosti Klaićeve i Čirkovićeve srednjovjekovne povijesti Bosne, kao i drugih djela o toj tematici.

Obnovljeno Hrvatsko kulturno društvo Napredak imalo je brojne razloge ponovnog izdanja te knjige. Za nas je najvažniji jedan. To je neosporna i nenadmašiva znanstvena vrijednost toga djela koje je i danas, kada je proučavanje srednjovjekovne bosansko-humske povijesti odmaklo naprijed i kada je umnožena historiografska literatura, ostalo veoma upotrebljivo. Za nepristrana stručnjaka ta je bibliografska jedinica očita i evidentna vrijednost koja proizlazi iz rada na *izvorima* i koja donosi mnoštvo *izvora*. U toj je knjizi sudjelovalo niz eminentnih autora koji su u njoj realizirali i objelodanili svoja istraživanja. Ta, poslije Vjekoslava Klaića mi nismo imali cjelovitije bosansko-humske srednjovjekovne povijesti, a njegova je povijest, uvažavajući njezinu klasičnu vrijednost, imala dosta nedorečenosti i praznina. Osim toga, ta je povijest srednjovjekovne Bosne svojim stilom već zastarjela za sredinu 20. stoljeća, a osobito njegovu drugu polovicu. Uz to treba imati na umu da je historiografija o srednjovjekovnoj Bosni i danas puna alternativnih rješenja i oprečnih interpretacija.

Svaki je autor navedene Napretkove *Povijesti* svoj dio posla nastojao obaviti kako treba, a u prvom redu nepristrano. Prikazivana knjiga obuhvaća bosansko-humsku (hercegovačku) povijest od najstarijih vremena do propasti bosanskog kraljevstva. Prikazana je ne samo politička povijest Bosne i Huma, nego i sav njezin život na svakom području, odnosno cjelovito. Njome se može služiti i stručnjak i svaki pojedinac. Izbjegnute su nepotrebne polemike, a svaka tvrdnja potkrijepljena je dokazima iz izvora. Uz to knjiga obiluje i mnoštvom dragocjenih slikovnih ilustracija. Na početku ona sadrži popis izvora bosansko-humske povijesti iz pera uvaženog historičara Ferde Šišića, u kojem on najprije govori o vrstama izvora a onda navodi i opisuje arhive u kojima se nalazi građa za tu povijest. Nakon toga donosi pedeset i dvije zbirke objavljenih izvora u kojima se nalaze isprave i drugi izvorni materijal, koji se pak tiče bosansko-humske srednjovjekovne

povijesti. U tom su dakle popisu sadržani svi relevantni izvori bosansko-humske srednjovjekovne povijesti koji su postojali ili bili poznati u Šišićevo vrijeme.

Pored toga popisa izvora u samom sadržaju knjige donesen je niz dijelova i cjelovitih isprava u prijevodu. Između ostalih to su povelja vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića kojom priseže na vjernost ugarsko-hrvatskom kralju Sigismundu i njegovoj ženi Mariji (kraljici) protiv svih osim bosanskog kralja Dabiše sve dok ovaj ne ustane protiv Sigmunda i Marije (357, 359); povelja kralja Tomaša kojom obećaje prijateljstvo Ivanu Hunjadiju i godišnje plaćanje od tri tisuće florena; pismo istog kralja kojim moli mletačku republiku da složno obrane sinove pokojnog bana Petra od knezova Celjskih (534-538); njegovo pismo papi Piju II. u kojem traži pomoć protiv Turaka (556-557), kao i još nekoliko drugih.

Iz sadržaja knjige smatramo da je po svojoj važnosti najznačajnijih poglavlje o basansko-humskim banovima i kraljevima. Marko P e r o j e v i ć je u tom poglavlju obradio kronološkim redosljedom sljedeće banove i kraljeve: Ban Borić i ban Kulin (str.196-215), ban Stjepan (216-218), ban Matej Ninoslav (219-231), banovi Prijezda I. i Stjepan I. Kotroman (232-238); Šubići gospodari Bosne (239-249), Stjepan II Kotromanić (250-285), ban Stjepan Tvrtko (286-312), kralj Stjepan Tvrtko I. (313-349), Stjepan Dabiša (350-362), Jelena gruba (363-373), Stjepan Ostoja (374-412), Stjepan II. Tvrtković (413-426), ponovno na vlasti Stjepan Ostoja (427-451), Stjepan Ostojić (452-461), ponovno na vlasti Stjepan Tvrtko II. Tvrtković (462-504), Stjepan Tomaš Ostojić (505-554) i Stjepan Tomašević (555-592).

Najraniji izvori o Bosni govore da je to "mala zemljica". Ona već u vrijeme bana Kulina (1180-1204) postaje poznata država, a u vrijeme bana (1353-1377) i kralja (1377-1391) Tvrtka I. doživljava svoj politički i kulturni vrhunac. Nije pretjerano reći da je Bosna u Kulinovo i Tvrtkovo doba u ekonomskom i političkom pogledu u tadašnjoj Evropi slovila otprilike kao današnja Njemačka. Cijelo vrijeme postojanja ta je srednjovjekovna država bila okrenuta Zapadu, a većina njezinih vladara, osobito kralj Tvrtko I, bili su okrenuti papama i Katoličkoj crkvi.

Uspoređujući povijest Hrvatske u vrijeme njezinih narodnih vladara stječe se dojam kao da su se oni nakon godine 1102. neslužbeno utjelovili u bosansko-humske banove i kraljeve. Druga polovica 13. i dvadesete godine 14. st. zorno su obilježeni vladavinom knezova Bribirskih u Bosni i Humu, koji i genetski potječu s hrvatskog tla kao i većina bosansko-humskih vladara i velmoža. Kod tih je vladara bilo pokušaja i težnji da se hrvatska kruna iz Ugarske vrati njima. Najdalje je u tome uspio kralj Tvrtko I. Međutim, dolaskom Turaka 1463. u Bosni nestade svih

realnosti u takvim željama i težnjama, jer Bosne kao države nestade, a "zamlja prijeđe u ruke drugih ljudi".

U odnosu na povijesti drugih srednjovjekovnih država bosansko-humska povijest je "povijest patuljaka", ali treba imati na umu da je Turčin uništio mnoštvo isprava, raznih drugih dokumenata, crkava, samostana i drugih spomenika koji govore o prošlosti za koju imamo podataka i u "ostacima ostataka" pa je s toga i zato ta povijest takva. Ali kao takva, ako se popne "na leđa divova", onda i ona vidi daleko i spozna svoju bogatu prošlost.

Milko BRKOVIĆ